

Het BUITENHOF met gezicht op het Stadhoudelijk kwartier, omstreeks 1782.

Het Haagsche St Nicolaas Oproer 5 December 1782

Het is voor ons, die de laatste jaren zooveel overvloedige blijken van Oranjeliefde hebben zien geven door het Nederlandsche volk, bijna niet te gelooven, dat er een tijd is geweest, waarin een groot deel der natie Oranje haatte en niets liever zag, dan dat Oranje van de vaderlandsche erve verdween.

In de jaren 1780—1787 is dit al heel erg geweest.

De politieke toestand gaf daartoe aanleiding en werd door de anti-oranje partij uitgebuit, om het volk al meer tegen Oranje op te zetten.

De oorlog, dien Engeland ons in 1780 had verklaard, was daarvan de oorzaak. Tal van schepen vielen den vijand in handen, koloniën werden geroofd, en de oorlogswinst, die vóór het jaar '80 gemaakt was in den handel met Englands opgestane koloniën in Amerika, smolt weg als sneeuw voor de zon.

De slechte toestand van 's lands vloot werd aan den Stadhouder Prins Willem V geweten, ofschoon juist hij de man was geweest, die steeds waarschuwend den vinger had opgestoken.

Het regende pamfletten en schotschriften op den Prins en zijn Huis. Predikanten richtten hun predikaties zóó in, dat het verkapte aanvallen op den Prins werden. Maar het ergst was wel het pamflet, dat tegen het einde van 1782 het licht zag, onder den titel: „Brief over de waere oorzaak van 's Lands ongeval; gevonden tusschen Utrecht en Amersfoort, om deszelfs merkwaardigen inhoud met den druk gemeen gemaakt.”

Hierin werd verteld, dat Prins Willem V de zoon was van een molenaarsknecht. De moeder van den Prins werd in dit stuk „Jezabel” of „de booze Anna,” of ook de „godvergeetene vrouw” genoemd.

Toen de tijding kwam van de overwinning op Doggersbank (1781), zoo werd er verhaald, „stampvoette hij (d.i. de Prins) onder het storten van tranen van woede; de

roem door onze Landslieden op Doggersbank behaald, was hem een gruwel.” De „booswigt” gaf telkens, als er weer een kolonie door de Engelschen was overrompeld, zijn genoeg te kennen, „dat hem de oogen uitschitterde,” en zijn Huis was een geschenk, dat de Voorzienigheid in haar toorn aan dit Land had gegeven.

Deze schandelijke taal deed voor de Prinsgezinden de deur dicht, maar zij gaf ook den Koning van Pruisen aanleiding om den 17en December door zijn gezant, den Baron Thulemeyer, een memorie bij de algemeene Staten in te leveren, waarbij hij zich over dit pamflet beklagde. Dit had tengevolge, dat Hunne Hoog Mogenden bij plakkaat van 24 December een premie van 1000 gouden ridders uitloofden voor den ontdekker van den schrijver van dit artikel en het aanbieden en verkoopen ervan op een boete van 1000 gulden verboden.

Intusschen hadden de Haagsche Oranjeklanten op een andere wijze uiting gegeven aan hun groeiend misnoegen. Het was den laatsten tijd gebruik geworden adressen van dank te richten aan de Patriottisch-gezinde regenten voor haar wijs beleid. Het geringste feit werd aangegrepen om een dergelijk adres aan de heeren te richten. Nu stelde, in navolging daarvan, de Oranje-partij in Den Haag een adres op, waarin den Prins dank werd gebracht voor zijn goed besturen en trouwe behartiging van 's Lands zaken. Overal werd dit adres in Den Haag ter teekening gelegd, om het daarna op den Sint Nicolaas-avond aan den Prins aan te bieden. Dat men voor deze aanbieding juist den Sint Nicolaas-avond had gekozen, had een bedoeling. Op dien avond toch was het Haagsche publiek gewoon winkels te gaan kijken. Er was dan altijd heel veel volk op de been en enkele personen, die zich schuil hielden, wilden deze omstandigheid benutten, om een manifestatie ten gunste van den Prins te houden.

Op het Buitenhof werd ter eere van den Prins een vuurwerk afgestoken, waarbij een groote menigte tegenwoordig was. Allen waren getooid met Oranje en die

het niet hadden konden het gratis krijgen. 't Werd een echt Oranjefeest. Luidruchtig werden Oranjeliederen gezongen en de officieren van de Garde, die meenden te moeten ingrijpen, werden gedwongen hun kokarde van de hoeden te nemen en die te vervangen door Oranjestrikken.

Een vrouw, bij 't straatpubliek wèl bekend, werd in een woning van haar bovenkleeren ontdaan en vervolgens in een pakje van Oranjestof gehuld. Zoo uitgemonsterd leidde men haar langs de straten en over het Binnenhof, waar zij overal luid werd toegejuicht.

Er vielen wel kleine schermutselingen voor, doch tot ernstige handtastelijkheden kwam het niet. Misschien was het wel de toeleg geweest, een botsing met de Patriotten uit te lokken, om ze daardoor vrees aan te jagen en het geschonden gezag van den Prins weer te herstellen. Maar het kwam zoover niet. Het publiek vermaakte zich met het vuurwerk en met de „Oranje-vrouw”, en toen men pret genoeg gemaakt had, trokken de menschen onder het zingen van Oranjeliederen de straten door, bij de vrienden van den Prins aanschellende, om, als de deur geopend was, „Oranje Boven!” te roepen.

Op deze wijze verliep de Sint Nicolaasavond van het jaar 1782 in Den Haag.

Het is te begrijpen, dat de Patriotten moord en brand schreeuwden over zóóveel brutaliteit. Het Hof van Justitie ontving aanschrijving, om een ernstig onderzoek in te stellen. De Baljuw van Den Haag werd ter verantwoording geroepen. De Dordtsche afgevaardigden bevoerden in de Statenvergadering zelfs, dat er een aanslag op hun leven was beraamd, evenals in 1672 op dat van de De Witten. Men sprak van een „oproer,” dat zoo spoedig mogelijk den kop moest worden ingedrukt. Doch met den besten wil van de wereld kon de Fiskaal van het Hof van Justitie niets misdadigs in de zaak vinden. Toen werd er voor deze bijzondere en ernstige zaak een buitengewonen Fiskaal aangesteld, die uitsluitend tot taak had, zich aan het onderzoek naar de aanleggers van dit oproer te wijden.

Weldra werden twee verdachten gevat. Het waren de geschutgieter Marits en de „Oranje-boekverkooper” Gosse. Beiden werden aan een zeer streng onderzoek onderworpen, doch bleken niets gedaan te hebben, dat strafbaar was.

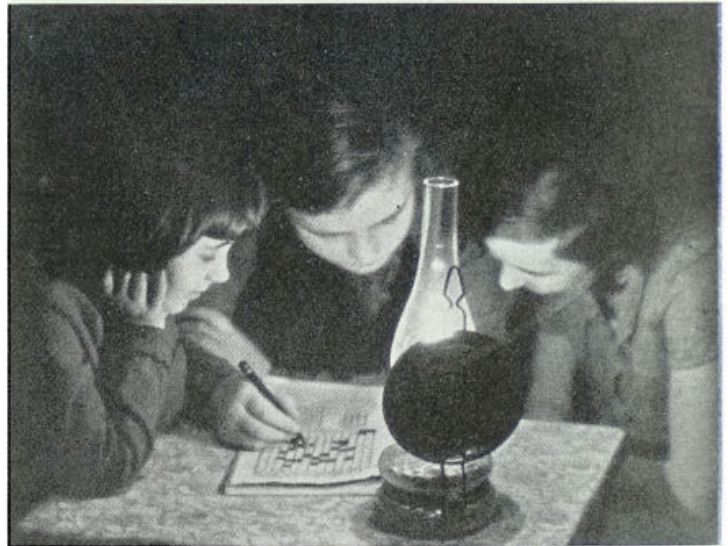
Een paar andere personen, die de Sint Nicolaasviering mede op touw hadden gezet en zich daarover hadden uitgelaten, wisten nog net bijtijds naar Duitschland te ontsnappen. Daar werden ze opgeëischt, maar, door hun vrienden tijdig gewaarschuwd, konden ze zich in veiligheid stellen. Pas vijf jaar later, in 1787, toen de Pruisen ons land binnenkwamen, om den Prins in zijn waardigheden te herstellen, keerden ze in triomf naar het vaderland terug.

Onder het volk bleef dit voorval voortleven onder den naam van het Haagsche Sint Nicolaas Oproer.

Onwillekeurig zeggen we, wanneer we dit lezen: wat leven wij dan in een verbeterden tijd. Toegegeven!

Onze tijd kenmerkt zich door groote nationale gezindheid en groote liefde tot Oranje. Maar laten we voorzichtig zijn. Misleiding kan de gezindheid des volks zoo spoedig doen veranderen. Daarom moeten allen, die in het Oranjehuis een geschenk Gods zien aan Nederland, wakende blijven. Met holle, pompeuze Oranjedrukten zijn volk noch vorstenhuis gebaat. Slechts de ootmoedige belijdenis, dat het de leiding Gods is geweest, die Oranje en Nederland saambracht, kan het cement zijn, dat beiden hecht bijeen houdt.

P. DE ZEEUW J.G.21

St NICOLAAS-GEBRUIKEN IN VROEGER EEUWEN

Geen feest werd er vroeger door jong en oud zoo intens beleefd als dat „van den heiligen Sint.”

Reeds in de 14de en 15de eeuw werd het in ons land gevierd; het eerste bericht daarover vinden we in een oude Dordtsche rekening van 1360.

Daar lezen we: „Op St Nyklaes dach gelt aen die scholers voer her oerlof.” Uit deze woorden blijkt, dat de schoolkinderen op St Nicolaas-dag oerlof = verlof kregen en ook geld ontvingen van de Stad om lekkernijen te kopen.

In 1363 bevond zich Jan van Blois, heer van Gouda, pair van Frankrijk op St Nyklaes dach te Dordrecht. Weldra was hij omringd door scoelnaers (scholieren) die ook hem, zooals ze gewoon waren aan alle vreemdelingen, „hoechtijtgeld van St Nyklaes” vroegen. Hij schonk hun geld en zei toen: „Aen de scoelnaers tot haren feeste van St Nyklaes.”

In de 15e eeuw ontmoet men ook het St Nicolaasbrood, dat de Grieken in zee wierpen om het slechte weer te stillen (St Nicolaas was de patroon der zeevarenden en de groote schutsheilige van handelsdrijvende steden zooals Stavoren, Kampen en Amsterdam.) Dit St Nicolaas-brood, of volgens oude rekeningen „St Claes backsel” moet niet verward worden met de z.g. „Nicolai-panen,” die Nicolaus Damascenus uit Syrië aan Keizer Augustus zond, maar het was hetzelfde wat elders „St-Claes-coeck” genoemd wordt.

Zoo deelde men in 1403 te Amsterdam „Coninc, claes-coeck en taert aan die kynders op hunne patroon St Nyklaes,” uit. Ook vond men amandelbrood onder „die hoogty-giften van St Nyklaes.” Mogelijk is dit amandelbrood hetzelfde als ons tegenwoordig marsepein. Het laatste bekleedde onder de gebakken van de 15de, 16de en 17de eeuw op den disch onzer voorvaderen een groote plaats.

Volgens sommigen zou het woord een verbastering zijn van „Marci-panes” of Marcus-broodjes, die de bakkers vroeger op den 15den April te Erfurt in Thüringen bakten, ter eere van den Heiligen Marcus, en ter nagedachtenis aan een hongersnood in 1438, toen een brood ter grootte van een ei, voor veel geld werd verkocht; weer anderen leidden het af van het Italiaansche woord „marzepaine” d.i. dicht opeen geperst amandeldeeg.

Bredero gewaagt in zijn „Moortje” van Marsepeyn of taert.

„Denckt eens hoe garen eetje,
Van Marsepeyn of taert een lekker beetje.”

Roemer Visscher spreekt van „Soetsmakende marsepeynen” en Jan van der Veen geeft in zijn „Adams-appel” (1662) een afbeelding van een marsepein, met het onderschrift: